

Юрій Ясіновський (Львів)

ОГЛЯД НОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Гимнографія, сакральна монодія, церковна музика, дзвони

Лариса Густова. *Церковное пение: Белорусская певческая культура православной традиции*. Минск: Харвест 2013. 224 с.

Весці Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі 23 (2013). 166 с.

Про захист дисертації Е. Г. Шатько. Колокола и колокольные звоны православных храмов Беларуси: история и современность. Канд. диссерт. Минск 2013, с. 164.

Павло Муравський. *Моя хорова школа: Методика акапельного хорового співу* / ред.-упор. Ольга Шокало. Київ: Просвіта 2014. 382 с.

Вопросы инструментоведения 10: Сборник статей и материалов IX и X Международных инструментоведческих конгрессов «Благодатовские чтения», 1–2 июня 2015 г., 5–7 декабря 2016 г. / отв. ред. Игорь Мациевский / Российский институт истории искусств. Санкт-Петербург 2017. 360 с.

Павел Кравчун. Оптимальное время реверберации для органных залов: тенденции и проблемы, с. 293–297.

ПРОБЛЕМЫ КАМПАНОЛОГИИ

Лидия Рахманова. Колокольная как объект социально-антропологического исследования: человек – звук – пространство, с. 298–304.

Игорь Коновалов. Первоначальная колокольная Троице-Сергиева монастыря (К вопросу об обустройстве системы звона и развеске колоколов), с. 305–310.

Кирилл Гуреев. Презентация колокольного звона в музейном пространстве: особенности формообразования (на примере творчества кижского звонаря Игоря Хуттера), с. 311–318.

Александр Ярешко. К проблеме сохранности традиций православных колокольных звонов, с. 319–322.

Богдан Киндратюк. Звонарская культура Украины, с. 323–329.

Александр Никаноров. Историография отечественной кампанологии XX века, с. 330–335.

Иеродиакон Роман (Огрызков). Новые данные об использовании русских колоколов XV–XVII веков.

Дзвони в історії і культурі народів світу 7: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної, історико-краєзнавчої конференції 23 серпня 2017 р., м. Ківерці Волинської обл. Луцьк: Твердиня 2017. 72 с.

Ольга Зосім. Східнослов'янська духовна пісня: Сакральний вимір: Монографія. Київ 2017. 328 с.

Це найповніше дослідження духовної пісні у кількох головних вимірах: генетичному між Сходом і Заходом, витоках текстів (передусім псалми та біблійні пісні), в осмисленні структурної організації збірників духовних пісень, у розвитку духовної пісенності в українському, білоруському та російському культурних контекстах. Неточним є формулювання про «українську національну духовно-пісенну традицію, що живила культуру не лише українську, а й сусідніх держав», бо ж у XVII–XVIII ст. із сусідніх держав була лише Російська імперія, а словаки та білоруси своїх держав не мали. Сумнівною є теза «про єдність генези східнослов'янського духовно-пісенного репертуару» (с. 5), оскільки безсумнівною є рецепція західної традиції в українській та білоруській культурах, що власне й переконливо стверджує авторка у своїй праці, тоді як у Росії таке сприйняття було вторинним, тобто через українсько-білоруську практику; шкода, що ця невірна теза декларується у самій назві книги. У переліку публікаторів текстів духовних пісень чомусь не згадано таких поважних дослідників, як Софія Щеглова, Юрій Медведик, Лариса Костюковець (с. 5).

Перемиські Архиєпархіальні Відомості, рік XIV, число 24. Перемишль 2017.

Максим Тимо. Про що слід пам'ятати церковному співцеві, с. 355–367.

Марія Качмар. Кулизьманий Ірмологіон: Азбука півчих знаків, с. 368–381.

Юрій Ясіновський. Посібник Захарія Котовича з 1844 р., складений у Дяко-учительському інституті в Перемишлі, с. 411–422.

Українська музика (2017/1).

Богдан Кіндратюк. Середньовічні музики на сторінках «Історії української літератури» Михайла Грушевського, с. 5–15.

Наталія Сиротинська. Зв'язок музики і поезії в ірмосі 1 пісні Успенського канону Козьми Маюмського, с. 16–28.

Наталія Костюк. Стилїстика літургійних піснеспівів Миколи Леонтовича, с. 40–55.

Наталія Юсипів (с. Тереза). Музична драматургія циклу антифонів «Бог Господь», с. 82–87.

Українська музика (2017/2).

Володимир Пилипович. Дві невідомі платівки студентського хору Української духовної семінарії у Кулемборзі під диригуванням Мирослава Антоновича, с. 22–24.

Наталія Сиротинська. Богородична гимнографія як система жанрів сакрального мистецтва, с. 38–44.

Мстислав Юрченко. Хорові обробки українських релігійних кантів початку ХХ ст., с. 45–51.

Мирослава Новакович. Літургійна творчість Івана Лаврівського в контексті секуляризації релігійно-культурного життя Галичини середини ХХ ст., с. 52–59.

Українська музика (2017/3).

Наталя Сиротинська. Дослідження богородичної гимнографії у науковому дискурсі, с. 5–13.

Іван Міщенко. Формування спільної площини для порівняльного аналізу не-вмЕННОї та нотолінійної семіографії: транскрипція і транскрипція, с. 14–21.

Тетяна Гусарчук. *Артемій Ведель: Постать митця у контексті епох* / НМАУ. Ніжин: Вид. М. М. Лисенко 2017. 768 с.

Довгоочікувана праця врешті вийшла друком, через 51 рік після появи першої монографії про Веделя українського еміграційного музиколога Ігоря Соневицького (1966). На нижній обкладинці підібрані дуже вдалі цитати поціновувачів і виконавців творів композитора, які підкреслюють особливу релігійність і багатство мелодичної лінії його творів. Авторка, професор кафедри історії української музики Київської консерваторії, присвятила вивченню і популяризації творчості композитора майже все своє музикологічне життя, є редактором фундаментальних видань творів митця 2000 р. в Канаді та 2007 р. в Києві, написала передмови до майже повного видання звукозапису творів Веделя у виконанні хору «Київ» під орудою Миколи Гобдича.

У десяти розділах розглядаються різнобічні аспекти життя і творчості композитора, контекст його доби, феномен особистості, витоки індивідуального стилю, нотні джерела, взаємодія слова і музики, особливості музичних інтерпретацій псалмів, літургійні цикли, творча спадщина в проєкціях редакторських версій, спадщина композитора в культурному просторі минулого і сьогодення, де зроблено окремий акцент на популяризації його творів у Київській духовній академії, зокрема за часів диригентської діяльності Олександра Кошиця. Сумлінно опрацьовані різні додатки – бібліографія публікацій про композитора та архівних джерел, а також біограми сучасників, дослідників і популяризаторів його творчості й коментарі. Гідний дарунок до 250-ліття від дня народження композитора.

Богдан Дем'яненко. Трактат «Препорция» з київського рукопису XVIII століття: критична публікація тексту / ред. Ю. Ясіновський [= Історія української музики 24: Джерела]. Львів: Видавець Тарас Тетюк 2018. 44 с.

Вперше опубліковано текст і факсиміле анонічного музично-теоретичного трактату третьої чверті XVIII століття зі збірника бібліотеки Києво-Софійського собору НБУ. Трактат присвячений питанням музичного метру і стосується практики партесного співу барокової доби та значно поглиблює розуміння музичної стилістики. Публікація містить палеографічний опис

пам'ятки, огляд інших музично-теоретичних текстів збірника, коментарі, словничок малозрозумілих термінів.

Є. В. Джиджора. Гімнографія Київської Русі XI–XIII сторіч: Структурне ціле канону мінейного циклу: Монографія / ред. О. В. Александров / Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Одеса: Астропринт 2018. 480 с.

Основне завдання праці, за автором, – висвітлити «проблему структурної організації літературно-художнього цілого в каноні мінейного циклу» (с. 12), яке послідовно реалізується у трьох частинах – історіографічній, в контексті літературної творчості Київської Русі та в дослідницькому дискурсі структурної організації мінейних канонів Княжої доби. В останній частині автор, попри безумовно цікаве опрацювання теми, подекуди впадає в описовість змісту канонів. В бібліографії і в тексті автор помилково пише прізвище Миколи Грінченка – Гринченко. Та й у написанні головного терміна дослідження – «гімнографія» – варто дотримуватися точнішого щодо грецького оригіналу написання, а не «гімнографія», як це накинув українській мові правопис радянських часів.

Володимир Грабовський. Відлуння 100-річчя Мирослава Антоновича // Літопис Бойківщини 94/1 (2018) 15–17.

Українська музика (2018/1).

Марія Качмар. Особливості музичного тексту догматика другого гласу в нотолінійних ірмологіонах XVI–XVIII ст. (до питання запису мутацій), с. 5–10.

Євгенія Лазаревич. Музична теологія західної Церкви в сучасній історіографії, с. 11–18.

Марія Качмар. Азбука кулізьяного Ірмологіону XVI ст., с. 115–119.

Християнська культура Київської Церкви

Давня книжність

Ina Kažuro. Vilnius universiteto bibliotekos kirilikos leidinių kolekcija 1525–1839: Katalogas / Vilniaus universitetas, Vilniaus universiteto biblioteka [= Fontes et studia historiae universitatis Vilnensis]. Vilnius 2013. 472 с.

Видання включає: вступні статті проф. Рімвидаса Петраускаса та Арвідаса Пацявічюса «Кириличні книги в давній Литві» (литовською, російською та англійською мовами, с. 5–46), Іни Кажуро «Стародруковані кириличні книги в Бібліотеці Вільнюського університету: історія і відкриття» (також трьома мовами, с. 49–98), бібліографію та список скорочень (с. 99–104), власне каталог, укладений за абеткою назв стародруків (с. 100–411), покажчики стародруків за назвами (с. 414–423), хронологією (с. 424–431), друкарнями та виданнями старовірів (с. 432–442), провенієнцією імен, інституцій та місцевостей (с. 443–457), таблиці за містами видань стародруків та порівняння сучасного

стану з описами в каталозі Миловидова 1908 р. (с. 458–467), короткі нотатки про типи літургійних книг (с. 468–469).

Передмова проф. Петраускаса та Пацявічюса торкається місця і ролі слов'яно-руської традиції у Великому князівстві Литовському. Автори звертають увагу на книжну культуру, рукописну і стародруковану, згадують такі відомі рукописні пам'ятки, як Лавришівське Євангеліє, Київський Псалтир 1397 року, що були створені на землях ВКЛ чи тривалий час були там в ужитку. Пожвавилися переклади на церковнослов'янську та руську мови з гебрійської, латинської, чеської мов. Згодом у Вільнюсі виникає кириличне книговидання, яке започаткував Франциск Скорина, і до 1800 р. на землях ВКЛ було надруковано 379 книг. Колекція стародруків у Вільнюському університеті почала формуватися в перших десятиліттях XIX ст. Так, 1817 р. Михайло Бобровський подарував бібліотеці Острозьку біблію 1581 р. Проте із закриттям Університету (1832) ця колекція розпорошилася в Російській імперії. Зауважимо, що у статті в литовській мові та перекладах російською й англійською мовами неузгоджено вживаються лексеми «руський», «русин», «Руська земля» і в тому самому значенні – «русский», «русская земля»: на початку статті термін русифікований, а після примітки перекладача на с. 21, в якій ідеться про розрізнення «руська мова» та мова «российская», ця термінологія поправлена.

У статті Іни Кажуро «Стародруковані кириличні книги в Бібліотеці Вільнюського Університету: історія і відкриття» йдеться про виникнення колекції стародруків у створеній Публічній бібліотеці (1867) та її сучасний стан. Багатолітнім головою комісії з упорядкування цієї бібліотеки був Яків Головацький, який 1871 р. подарував дев'ять стародруків, що збереглися в колекції до нинішнього дня. У міжвоєнний час кириличні стародруки різних збірок Вільнюса були зосереджені в університетській бібліотеці. Сьогодні в колекції зберігається 371 примірник 264 видань до 1839 року, а до XIX ст. – 238 видань в 336 примірниках.

Описові статті включають: порядковий номер, назву та вихідний літопис, фізичний стан, шрифти, особливості фоліації, прикраси, повний титулярій старокириличною абеткою, бібліографічні нотатки, опис оправи, провенієнції та маргіналії і сучасну сигнатуру. До багатьох друків додано одну або декілька ілюстрацій.

Найдавнішими книгами колекції є вільнюський Апостол Скорини (1525), заблудівське Євангеліє (1569), львівський Апостол (1574). В колекції багато стародруків українських друкарень: Києво-Печерської лаври (31), Львова (26), Чернігова (9), Острога (7), Почаєва (45), Унева (3), по одному – Стрятина та Новгород-Сіверська. В каталозі є декілька нотованих книг: чотири примірники почаївського Ірмологіона 1775 р. (№ 77, Rk 124, 125, 126, 390), перший з яких був куплений 1787 р. і пізніше належав до церкви с. Репухова, де був ужитку кантора Василя Шиловського; інший примірник походив з Гродненщини; також Осмогласник львівського друку 1835 р. (№ 140, Rk 259)

Зауваги: у покрайньому записі львівського Апостола 1639 р. (№ 9а, Rk 133), де згадується Микулицький свящ. Демян Бобровський, родом з Ѓстилуга, явна помилка – потрібно читати Устилуга (очевидно, старокириличне Ў прочитано як ђ; обидві місцевості знаходяться поряд – містечко Устилуг і село Микуличі у теперішньому Володимир-Волинському р-ні Волинської обл.). У загальній бібліографії пропущено каталог українських стародруків Запасака – Ісаєвича, хоч поклики в описових статтях на нього є. У російській вимові подано ім'я Петра Могили – Piotr (с. 93) та прізвище білоруського книгознавця Галенченка – Голенченко (с. 100 та ін.), хоча в самому бібліографічному описі фігурує білоруська форма. Літера ђ у текстах передається сучасною російською літерою е, хоча її вимову, особливо в українських пам'ятках, частіше передає звук і, тому варто цю літеру зберігати. У переліку друкарень львівська друкарня Успенського братства названа друкарнею *Ставропільського інституту* (с. 433), тоді як така назва з'явилася щойно року 1790.

Михайло Зубрицький. Зібрані твори і матеріали у трьох томах, т. 1: Наукові праці; т. 2: Матеріали до біографії / голова редколегії Франк Сисин / Програма дослідження модерної історії та суспільства України імені Петра Яцика, Канадський Інститут українських студій Університету в Альберті, Наукове товариство імені Шевченка в Канаді та Львові. Львів: Літопис 2013, 2016. 610, 616 с.

Перший том охоплює праці о. Михайла Зубрицького (1856–1919) широкого кола проблематики народознавства Бойківщини, Лемківщини, Надсяння, що входили до колишньої Перемиської єпархії. Особливо цікавими є статті з життя і релігійно-культурної праці священиків і владик єпархії, зокрема еп. Івана Снігурського. Ряд статей розкривають культурно-освітній рух, функціонування бібліотек та опис окремих раритетних видань і рукописів. Цікавим є допис «Записки в Службнику печатнім 1666 року» (*Зоря/1889/13–14/1(13 липня)*, с. 232–234); цей Службник спершу належав до Благовіщенської церкви в Перемишлі¹, а після великої пожежі церкви перейшов до пароха і крилошанина Перемиської катедри о. Петра Назаревича, згодом – до його сина о. Антонія², пароха у Мшанці. Серед багатьох хронікальних записів про Благовіщенську церкву в Перемишлі відзначимо такі, що стосуються пароха цієї церкви о. Івана Маршалкевича, ймовірний дід якого, Іван (Іоан) Маршалкевич, в с. Орихівцях біля Перемишля переписав нотного Ірмоля 1729 р. (BN, 12105 I).

¹ Пор.: Хроніка Благовіщенської церкви в Перемишлі 1764 і 1770 рр., вписана до нотного Ірмоля кін. XVII – поч. XVIII ст. (НМЛ, О 73, арк. 7 зв., 14 зв.–15; див.: Ю. Ясіновський. *Українські та білоруські нотолінійні Ірмологіони 16–18 століть*. Львів 1996, с. 261, № 374).

² Свящ. Антоній Назаревич мав у своїй бібліотеці також Молитвослов віленського друку 1769 р., на якому підписався на тит. стор. 1832 р., пізніше книга належала крилошанину о. декану в Команьчі Іванові Лещинському, † у віці 83 літ 1909 року (див.: *Katalog druków cyrylickich XV–XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Narodowej* / ред. Z. Zurawińska. Warszawa 2004, с. 261, № 318).

Другий том включає біографічні та автобіографічні матеріали, вибране листування та дослідницький дискурс про життя і праці М. Зубрицького.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ або вдячність..., у двох книжечках / підг. В. М. Мойсієнко, З. В. Головецька, ред. В. В. Німчук [= Пам'ятки української мови] / НАНУ, НБУ, Житомирський університет ім. І. Франка. Житомир 2016. 36, 83 с.

Пам'ятка вперше публікується окремим виданням й охоплює факсиміле (с. [1–36]), вступну статтю Віктора Мойсієнка (с. 5–15), набірне видання пам'ятки (с. 16–36), словопоказчик (с. 37–80) та показчик власних назв (с. 81–83). Наприкінці вступу автор коротко резюмує мовно-стильову сутність пам'ятки як українську писемно-літературну, без виразних церковнослов'янізмів і діалектних рис та схиляється до її визначення як книжної (с. 14).

Ольга Іванова. Кирилична рукописна книга XVI ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Історико-кодіологічне дослідження. Альбом філіграней / НАНУ, НБУ. Київ 2016. 255 с.

Послідовно розглядається репертуар рукописних книг, папір і філіграні (в окремому додатку подано каталог філіграней датованих рукописів, що добре служитиме майбутнім дослідникам книжності в уточненні датування рукописів без вихідного літопису, с. 229–246), структурна організація кодексів, система рубрикацій та їх декор, маргіальні записи і їх тематика, історична доля манускриптів, а також створена в Інституті рукопису комп'ютерна база даних *Кодекс* та принципи її наповнення. Всього в колекції є 263 кириличні манускрипти XVI ст., переважна більшість яких була створена на землях Київської митрополії; серед них такі унікати, як Пересопницьке євангеліє, Супрасльський ірмологіон 1598–1601 рр. В огляді богослужбових книг, які виразно складають більшість, авторка звертає увагу на появу значної кількості служб і пам'ятей слов'янським і руським святим і преподобним. У колекції є декілька нотованих кодексів – окрім згаданого нотолінійного Супрасльського ірмологіона, ще три невменні. На с. 31 неточно класифіковано мінеї, які чомусь загально названі як службові та поділено на місячні, празничні (в книзі – «святкові») і «загальні»; правильніше їх визначати як службові (тобто за службами за місяцями, але називати їх місячними не коректно, бо *мінея* грецькою і є *місяць*, тому виходить тавтологія), празничні та общі.

Триста двадцять дев'ять рідкісних стародруків краєзнавчої бібліотеки Анатолія Недільського: Каталог / уклад. А. Недільський [= Записки Краєзнавчої бібліотеки Анатолія Недільського, вип. 8]. Львів: Ліга-Прес 2017. 100 с., іл.; **Двісті п'ятдесят рідкісних стародруків краєзнавчої бібліотеки Анатолія Недільського: Каталог** / уклад. А. Недільський [= Записки Краєзнавчої бібліотеки Анатолія Недільського, вип. 9]. Львів: Ліга-Прес 2017. 128 с., іл.

Майже 580 стародруків відомого львівського колекціонера та книгаря Анатолія Недільського, безумовно, складають велику наукову вартість і репрезентують широкий культурно-історичний простір кириличних стародруків, а також латинські і декілька гебрайських, виданих здебільшого в межах

українських етнічних земель. Переважна більшість цих книг є справжніми унікатами, відомі за 1–2 примірниками, переважно у сховищах за межами України. Серед них є декілька стародруків, не зафіксованих у жодному з каталогів і бібліографії. Наприклад, два псалтиря, видані у друкарні Унівського монастиря бл. 1682 року (17, с. 11, іл. XXXVIII, XL–1) й уривок з бл. 1683–1687 рр. (18, с. 11–12, іл. XL–2); щоправда, як зазначає автор, не виключено, що цей останній уривок належить до видання 1687 р. (Запаско, Ісаєвич, 640). Невідомим є також уривок Псалтиря з бл. 1692–1693 рр. з львівської братської друкарні (19, с. 12), як і 35 видань-метеликів (в основному передруки петербурзьких видань імператорських указів та інструкцій), що вийшли з друкарні чернігівського Свято-Іллінського монастиря в 1724–1767 рр. (28–63). Цінною знахідкою є почаївський друк «Пісні до Богородиці» 1791 р., що має чотири аркуші, а не один, як про це зазвичай інформують сучасні каталоги стародруків. Чимало стародруків цієї колекції є єдиними в українських збірках. Унікальним є латинський стародрук проповідей з нагоди коронації львівської Богородиці 1751 р. львівської друкарні Св. Трійці, якого не зафіксувала українська бібліографія; а між тим він належав львівському історику Іванові Крип'якевичу (83, с. 28–29). Публікація каталогу засвідчує добре знання укладачем широкого кола виданих в останні роки різних каталогів кириличних стародруків на всьому слов'янському просторі. Із зауважень і побажань вкажемо на послідовну транскрипцію літери Ъ через е; оскільки українські видання частіше прочитують як і, тому варто в текстах таки зберігати літеру Ъ. В бібліографії в каталозі кириличних стародруків Вільнюського університету пропущено ім'я укладачки Іни Кажуро (про цей каталог див. у цьому ж нашому огляді).

Тетяна Вілкул. *Книга Ісуса Навина: Давньослов'янський четий текст за списками XIV–XVI століть* / наук. ред. Юрій Щурко [= Київське християнство]. Львів: Видавництво УКУ 2017. 288 с.

Видання включає критичну публікацію слов'янського перекладу Книги Ісуса Навина. За основу публікації взято текст з рукопису XV ст. Архівський (РГАДА, ф. 181, зб. МГАМИД 279/658, арк. 169–183 зв.), а за 16-ма рукописами зроблено зіставлення лексики та граматичних форм. Аббревіатури бібліотек і фондів передаються непослідовно то російською, то в українському перекладі (напр., РДБ українською на с. 12, а на с. 37 – РГБ російською). У класифікації списків немає *руської* чи *русько-української* редакцій, хоча на с. 15 згадується список «ймовірно, галицько-волинського походження другої половини XIII ст.». Бракує також бодай коротких описів використаних рукописів, зокрема щодо їх походження.

Бучацьке євангеліє XII–XIII ст. / підготував до вид. Юрій Осінчук, ред. Василь Німчук / Інститут української мови НАНУ [= Пам'ятки української мови]. Київ: Дмитро Бараго 2017. 360 с.

Це вже третя публікація пам'ятки за неповні десять літ (дві попередні з'явилися в 2011 та 2016 рр.), яка, втім, вигідно вирізняється сумлінним на-

уковим опрацюванням. У передмові відомого дослідника історії української мови та публікатора багатьох пам'яток Василя Німчука та його учня Юрія Осінчука, який уже має досвід таких публікацій (Євсеев і Добрилове євангелія), йдеться про історію відкриття та вивчення пам'ятки, її походження, де публікатори схиляються до обґрунтованої думки Олександра Колесси про її походження з Городиського монастиря біля Белза, відзначають виразні українські елементи у мові та викладають принципи транслітерованої публікації. У посторінкових примітках коментують неточності та помилки в тексті, різноманітність й увиразнюють українські елементи.

Бібліотека Унівської Свято-Успенської Лаври: Стародруки, рідкісні видання, рукописи: Каталог / уклад. Юрій Ясіновський / Інститут церковної музики Українського католицького університету. Львів 2017. 295 с.

Каталог складає анотований бібліографічний опис 2363 давніх книг і рукописів, що надходили до Унівської Лаври з часу її віднови 1994 р. Значна їх частина належала Лаврі міжвоєнного періоду й повернута до обителі жителями Унева й навколишніх сіл. Книги також жертвували ченці, священники, дяки, вірні та прочани. У переважній більшості це літургійні книги, за якими відправлялися служби в Унівській лаврі та інших монастирях Галичини, в парафіяльних церквах і катедрах, та які також служили духовною розвагою у приватному вжитку. Немало з них використовувалося у підпіллі та в сибірських таборах. Основний масив збірки складають видання Святого Письма, літургійні книги, аскетичні твори, богословські праці церковного проводу УГКЦ, підручники і скрипти духовних семінарій, ноти церковного співу, шематизми, церковна періодика. Тож каталог репрезентує широкий профіль духовного життя Галичини й України з-понад 400 літ.

Релігійна культура

Василяни у світі: Минуле і сьогодення: Збірник статей / ред. Ігор Гарасим ЧСВВ. Варшава 2017. 182 с.

Іерм. Ігор Гарасим. Старокиївська монаша традиція, с. 15–27. Наводить факт, що в монашому житті жіночих обителей давнього Києва популярним було «плекання церковного співу» (с. 18).

Іерм. д-р Василь Парасюк. Монашество Київської митрополії в XVI–XVII ст.: до і після Берестейської унії, с. 29–41.

Іерм. д-р Василь Парасюк. Митрополит Йосиф Велямин Рутський: його служіння Церкві і Василянському Чину, с. 43–61.

Ks. diakon Bogdan Pietnoczko. W poszukiwaniu autora *Obrona monastera Wileńskiego...*, wyd. 1702 r. w Wilnie, с. 63–71.

Ks. diakon Bogdan Pietnoczko. Ojciec Tymoteusz Szczurowski OSBM i sprawa nowicjatu w Białej, с. 73–81.

Іерм. Іриней Гаврилів. Священномученик Йосафат та екуменізм: заклик до пошуків єдності, с. 83–100.

Іерм. д-р Прокопій Лотоцький. Історичний погляд на виховання священників у Василянському Чині в добі Просвітництва (XVI–XIX ст.), с. 101–120.

Іерм. Полікарп Марцелюк. Насильна ліквідація Василянського Чину Святого Йосафата у Галичині та Закарпатті в 1944–1950 рр., с. 121–146.

Іерм. Ігор Гарасим. Зв'язки Головної управи Василянського Чину в Римі з василіянами в Україні та Польщі на основі *Щоденника о. Ісидора Патрила ЧСВВ*, с. 147–182.

Великий Скит у Карпатах, у трьох томах, т. 3: Микола Кугутяк. Великий Скит у Марковій пустині: Український духовний і культурно-історичний феномен. Івано-Франківськ 2017. 575 с.

Проф. Микола Кугутяк, декан історичного факультету Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, сумлінно опрацювавши джерела до історії Манявської обителі, значний обсяг яких опублікував у попередніх двох томах, та історіографію, виклав у цьому томі найповнішу на сьогодні історію цього монастиря. Дослідження охоплює огляд джерел та літератури, нариси про перших ігуменів Йова та Феодосія, осмислює ісихазм як провідну богословську ідею, що зумовила появу в Карпатських лісах Скиту, історико-культурний контекст, згасання, закриття Скиту та його відродження в незалежній Україні. Розглядаються також сакральна спадщина обителі, зокрема церковно-музична, її некрополь. У додатках публікуються нові документи і матеріяли, більшість із яких віднайдені й частково опубліковані чернівецьким дослідником Володимиром Стариком (щоправда, одні латинською і польською без перекладу, інші лише в українському перекладі), а також біограма засновника Скиту Йова Княгиницького, список скитських ігуменів, хронологія та бібліографія, допоміжні покажчики. Новим етапом вивчення історії Манявського скиту стали археологічні розкопки в обителі та на її околицях, проведені викладачами і студентами Прикарпатського університету в 2010–2011 рр. Третій том видання, як і попередні томи, відзначається великою ошатністю і гарно проілюстрований.

Наш Praesul, наш Владика: Оказіональні видання, присвячені перемиським владикам Атанасію Шептицькому, Максиміліанові Рилу та Антонію Ангеловичу (друга половина XVIII століття) / збір. і підгот. до друку Володимир Пилипович, перекл. Ростислав Паранько [= Видавничка серія «На Владичому»]. Перемишль: «ДОМІ» 2017. 406 с.

Антологію складають промови, передмови, присвяти, панегірики трьом перемиським владикам, щоб «презентувати тексти, важливі для духовного та інтелектуального життя історичної Перемиської єпархії» (с. 29, від упорядника). Зібрані тексти з різних стародруків, прозові та віршові, публікуються факсимільно і в перекладах. Видання доповнене якісно відтвореними портретами владик і сумлінно опрацьованими допоміжними покажчиками.

Перемиські Архiepархіяльні Відомості, рік XV, число 25 / збір. та упор. док. Володимир Пилипович, перекл. з латини Ростислав Паранько. Перемишль 2018, 195 с.

Цей том є збірником документів, листування і матеріалів з нагоди «325-ліття відновлення єдності Перемиської єпархії з Римським Апостольским престолом 1693–2018».

Klíment Ochridský a jeho prínos pre slovanskú a európsku kultúru / ред. Peter Žeňuch, Светлина Николова. Bratislava – Sofia 2017. 183 с. Збірник підготований за матеріалами Міжнародної конференції «Мова і культура у слов'янських взаємозв'язках: Климент Охридський і його вклад у слов'янську і європейську культуру» (до 1100-ї річниці його смерті), організований Інститутом славістики Словацької Академії Наук 5–7 жовтня 2016 р.

Peter Žeňuch. Kliment Ochridský a jeho prínos pre slovanskú a európsku kultúru (вступне слово, словацькою та російською мовами), с. 7–12.

Светлина Николова. Святой Климент Охридский в контексте письменной культуры Балкан, с. 13–28.

Димо Чешменджиев. Култ на св. Климент Охридски през периода на византийското владичество в българските земи (XI–XII в.), с. 29–38.

Jan Stradomski. Przyczynek do badań nad krytyką tekstu «Słowa na Niedzielę Palmową» Klemensa Ochrydzkiego, с. 39–52.

Сергей Ю. Темчин. Общая служба преподобным, приписываемая Клименту Охридскому, как переработка переводной службы преп. Георгию Малейну (4 апреля) Феофана Начертанного, с. 53–62.

Martin Hurbanič. «Aby ten, kto si želá zašit' roztrhnuté, ešte väčšiu trhlinu nevytvoril» Patriarcha Peter III. z Antiochie a jeho pohľad na poradie takzvanej Veľkej schizmy z roku 1054, с. 63–76.

Šimon Marinčák. Niekoľko poznámok k problematike liturgie na Veľkej Morave, с. 77–88.

Luboš Lukoviny. Staroslovienska eucharistická a neeucharistická bohoslužba: Paralely bohoslužobného slávenia, с. 89–98.

Václav Ježek. K problematice překládání východokřesťanských textů, с. 99–114.

Andrej Škoviera. Úcta svätého Klimenta Ochridského a jeho spoločníkov na Slovensku, с. 115–124.

Peter Ivanič, Martin Hetényi. Percepčia sv. Klimenta Ochridského v modernej slovenskej historigrafii, с. 125–136.

Десислава Найденова. Кирило-Методиевото дело и създаване на историческа памет в социалистическа България, с. 137–156.

Евелина Джевицека. Приносят на учениците или социалистическият дискурс по случай Кирило-Методиевите юбилеи в България, с. 157–170.

Албена Стаменова. *История лексических древнеболгаризмов в украинском литературном языке* / ред. Игор Данилевски. София: Paradox 2017. 535 с.

В дослідженні осмислено місце староболгаризмів у розвитку лексики української літературної мови. Встановлено цілісний репертуар староболгарської лексики X–XI ст. та її наповнення у старосхіднослов'янській від XI–XIV і пізніше в українській аж до нашого часу. Визначення «старосхіднослов'янська мова» не цілком коректне, бо впливає з розуміння східнослов'янської етнічної спільноти та її мови. Також неточним є розуміння початків *староукраїнської* мови лише з XIV ст. Слово «муסיкийский» (с. 271) безумовно є грецьким за походженням і прийшло на Русь не лише через церковнослов'янські переклади, але й, мабуть, впрост з греки.

Який хосен з критики?: Полеміка галичан на сторінках німецької преси 1843–1846 рр. / збір. і підгот. до друку Володимир Пилипович, передм. Міхаель Мозер, перекл. з німецької та латини Олег Конкевич, Ростислав Паранько [= Видавнича серія «На Владичому»]. Перемишль: «ДОМІ» 2018. 438 с.

Уперше зібрані й опубліковані мовами оригіналів (факсиміле) і в перекладах українською полемічні і критичні тексти галицьких інтелектуалів (переважно священиків Перемиської єпархії) 40-х років XIX ст. з питань розвитку української мови й української ідентичності. Включено також різні статuti, циркуляри, передмови, уривки з підручників, фахового словництва, поезії та ін., які творять своєрідну антологію різноголосих наративів становища й пропаганди рідної мови. Цікавою є невеличка нотатка проф. Кржіжа з віденського богословського часопису 1831 р., у якій автор дуже високо поціновує церковний спів у перемиській греко-католицькій катедрі і підкреслює, що спів цей «є чудовим, досконало відповідним меті богослужбових урочистостей». Передмову написав проф. Віденського університету, знаний історик української мови Міхаель Мозер. Висловлюючи вдячність упорядникові за так сумлінно і вдало зібраний та опрацьований матеріал, підкреслює, «що цією публікацією він [Пилипович] знову доводить, що галицькі матеріали першої половини XIX ст., усупереч поширеним упередженням, надзвичайно цікаві «і з погляду змісту, і з погляду мови». Ігнорувати ці матеріали означає не хотіти зрозуміти історію України, української мови, літератури й культури в її цілості» (с. 23). У заголовку книги бракує визначення теми полеміки.